

ניצוד הפכתי רופא נשים

מאת יחיאל בשן

חבר מערכת "העולם הזה" יחיאל בשן ממשיך בספור עי הרפתקאותיו במחנות העבודה בצפון הרחוק בסיביר קורא הפך הראשון יזכרו כי בשן נאסר כ"חשוד" ביחד עם רבבות אזרחים פולין אחרים בשלה במחנה ברפובליקה הסובייטית האוטונומית קומי שם הצליח לחדור למאסלובסקי חבר רוס ופושע פלילי להסתדר"ג אחר לעבור למחנה אחר נוח יותר. ניצוד הצליח להסתדר"ג גם במחנה השני מתואר בפרק הזה.

אמנם, סוכריות מיוחדות, המכילות ויטמין "סי" אולם הן נפלו לרוב בחלקם של אלה שלא נצרכו להן לגמרי. את הפצעים למדתי לחבוש; במקרה של קפיאת אברים מן הגוף, נתנו ביוזיטין, תעודת שיחורר מן העבודה.

כאשר היתה מגיעה שיירת מכוניות על פני הנהר הקפוא, היינו מעבירים את החולים האנושים יותר דרומה, לבית חולים משוכלל יותר. החיים התנהלו כסדרם. במחנה נמצא ספר, שגילה את זקני וגזו את שערותי הארוכות שזה חרשים רבים לא עבר עליהן תער. קבלתי צורה אנושית, ואם היו פוגשים אותי אנשי המחנה הקודם, בטוחני, שאיש לא היה מזהה אותי. לבשתי חלוק לבן ונראיתי כמו רופא ממש. היתה לי רק צרה קטנה אחת: מנהלת המחלקה הסניטרית. היא הטיבה אתי מאוד. לא אדבר כבר על תפקיד הרופא שנתנה לי. במרוצת הזמן גילתי לה את כל קורותי האחרונים ובהתערבותה הפכתי שוב לתושב ליגלי של המחנה. היא העבירה אליה את ניירותי מהמחנה הקודם ואכן נגולה מעל לבי. אולם היא דרשה תגמול.

כפי שכבר העירונו, המרפאה שלנו לא היתה מהמשוכללות ביותר. אולם לתרופה אחת דאגה המנהלת במיוחד — סמים משכרים. אינני יודע כיצד השיגה אותם, אבל הם הגיעו אלינו. והיא דרשה את הסמים בשבילה. לשם כך היתה דרושה חתימת רופא, ואת החתימה דרשה ממני. עם "ר"ר אדלר לא ידעה לדבר. לעשות זאת בעזרת מתורגמן היה קצת מסוכן מדי.

התחמקתי ככל האפשר. הסברתי לה שרק במקרה של טיפול רפואי ב"מקצועיות" שלי אוכל להוציא לה תרשים מתאים. כתשובה כיבדה אותי במטר קללות רוסיות עסיסיות. כשלא הועילו הגידופים עברה לתחנונים. וכאשר גם זה לא עזר, התחילה לאיים עלי. אבל בשום פנים לא נכנעתי. בינתיים גנבה חלק ממלאי הסמים המשכרים, מתוך תקוה שלבסוף איכנע להצעה.

ביום בהיר אחד נכנסה לחדרי, קורנת משמחה. "הבאנו לך חולה", אמרה בתרועת גיל. "תהיה לך הזדמנות להוכיח את מימחיותך".

לא הבינתי למה היא מתכוונת. אולם, כשריאתי דרך החלון עגלת חורף, תרומה לצמד אילי הצפון ועליה שכובה אשה ללא נוע, עברה בי צמרמורת ככל איברי. יצאתי החוצה. למרות פניה המבוזים מכאב של החולה, הכרתי אותה מיד. היא שרחה במחנה הקודם כרופאה וקופאית. היא היתה אחת מהפקידות החפשייות, למדה רפואה באוניברסיטת חארקוב. לפי הנהג, הרשות בידי השלטונות לשלוח כל בוגר אוניברסיטה, בשנים הראשונות לאחר סיום למודיו, לכל מקום שהם מוצאים לנכון. המסכנה התגלגלה לצפון הרחוק.

היא היתה שנואה על כל אנשי המחנה כיון שמעולם לא נתנה "ביוזיטין" גם לאלה שחומם הגיע ל-40 מעלות. אבל לא היתה אשמה. היו הוראות מפורטות לשחרר רק 3% מתושבי המחנה עקב מחלות. ושלושה האחרים האלה היו דווקא אנשים בריאים, שידעו כיצד להסתדר. צעירה היתה ולא הבינה שאינה נמצאת במקום מתאים לכניסה להריון. לביש מזלה נזקקה, בכרעה ללדה, לטיפול

לא יעשו לך מאומה. לכל היותר לא יצרפו אותך לחוליית עבודה ולא יתנו לך אוכל. אבל אצלנו, מי שאינו עובד, אוכל בסופו של דבר יותר. במטבח ובמשרד תמיד שמחים לקרוא כוח אדם מוויחן לתקן הרגיל. כצעד כל שרות קטן יאכלו אותך. זה לא המקרה הראשון ולא האחרון. סמוך עלי".

הוא לחץ את ידי בחזקה משך כמה דקות. "היה בריא", הפליט לבסוף, "ואל תזכרו אותנו לרעה, אלבא דאמת לא אנשים רעים אנחנו". הוא סכ על עקביו והתרחק בצעדים מהירים. עקבתי אחריו עד שזעלם מעיני.

הלכתי בכיוון הפוך. בכל עת ששמעתי צעדים על השלג הקפוא הייתי סוטה אל פנים היער, טובע בשלג עד החזה. לפנות ערב קרבתי לאיזה מחנה. הוכנסתי מיד לראש חיל המשמר. מלאתי אחרי כל הוראותיו של חברי: שתי המלים "אינני יודע" תורו ונישנו בפי. ראש חיל המשמר, הכיר, לפי מבטאי, שאינני יליד הארץ. הוא הבין מיד כי אני "פליט" מערב אירופאי. כיון שהיה במצב רוח טוב, פרץ בצחוק רב כל אימת שעניתי ש"אינני יודע". לבסוף טפח על כתפי ואמר: "אכן, מהר לחתם את החכמות שלנו. אני מאחל לך הצלחה אצלנו...".

היה זה מחנה יותר מסודר מן הקודם. תושביו גרו בצריפי עץ, והעובדים קבלו פעמיים ביום ארוחות חמות. התארגנו שם אף להקה סאלטרנית ותזמורת קטנה. היו שם גם תחנה לעזרה רפואית וחנות קטנה עבור ה"סטאכא" נוביצ'ים, שמילאו מיכסות עבודה מעל הנורמה הקבועה. הפועלים המצטיינים קבלו שכר קטן בזמזמנים והם יכלו לשפר את התפריט שלהם.

הסתדרתי במהרה. חטבתי עצים במטבח בית החולים והטבח לא חסך אוכל מפי. ראתי, זו הפעם הראשונה מאז שנה וחצי, חתיכת מאהא. לא פעם נפל בחלקי גם נתח בשר הגוף. ברכתי את גורלי וחששתי רק, שמה יבוא מישהי מהמחנה הקודם ויגלה את זהותי. עברו כשבועיים ואני ישבתי יום אחד במטבח וקלפתי תפוחי אדמה. לפתע נפתחה הדלת ונכנסה בחזרה חנינית למדי, כבת 23.

"מנהלת המחלקה הסניטרית", אמר לי הטבח בקול מלא יאוש ורמו לי שאסתלק.

אבל היה כבר מאוחר מדי. זקני הארוך, שפמלי העבה ובעיקר — המשקפים שלי, עוררו כנראה את שימת לבו. "מי אתה?" שאלה.

"אינני יודע", חזרתי על התשובה השיגרתי.

"שמע בחור", אמרה אגב ריקעה ברגלה. "אל תעמיד את עצמך למטופש מדי. כבר שמעתי עליך. הודה על האמת. האם אינך, במקרה, רופא?"

מחשבותי חלפו בראשי במהירות הבזק. חשתי שאסור למתוח את החבל יתר על המידה. אם היא תודיע על המקרה למישהו מסוים, יגלו מיד את זהותי. אולם לא הספקתי לענות והיא חזרה שוב על דבריה.

"ויכן אתה מודה, שאתה רופא? ענה! באיזה שטח התמחית?"

בין אלפי שוכני המחנות ראתי עד עתה רק שתי נשים, פקידות, שהגיעו למקום מרצונן הטוב. היו, אמנם, נשים רבות בין אלו שהוגלו לכאן אבל הן בודדו לגמרי. יחסים בין האסירים והאסירות היו אסורים בהחלט והעבריינים היו צפויים לעונש חמור. מחשבות אלה עפו בראשי, ומתוך רצון לא להסתכן "הודיתי" שאני באמת רופא נשים. היא תפסה את ידי, הסתכלה בה ופרצה בצחוק. "רופא נשים עם כף רחבה כזאת?"

אולם מיד לבשו פניה ארשת רצינית והיא הוסיפה: "אתם המערב-אירופאים... כבר שמענו איזה נשים אצלכם. טוב, אני לוקחת אותך למרפאה שלנו. שמה יושב ה"אינס", צחי, דיי", הגרמני הטפס אוסקר סלומנובויץ. הוא ישמח מאד לקראתך".

אוסקאר סלומנובויץ אדלר באמת שמח לקראתי. הוא היה רופא וינאי שהוריו היו ממוצא פולני. אחרי האנושלוס גורש על ידי הגיטסאפו לפולין. כשהחלית היטלר כבשו את פולין, עבר, כמוני, את הגבול הגרמני-סובייטי ונשלח, כמוני, למחנות העבודה.

הוא היה אומלל. אכן, ביער עבד רק ימים ספורים ומצא מיד סידור במקצועו. הצרה היתה, שהשפות הסלאביות היו נרות לחלוטין לגביו. שלטונות המרפאה ועוזרו ביהודים כמתורגמים. אבל סודו לא היה מוצלח. יוצאי מערב אירופה לא הספיקו ללמוד רוסית והיהודים הרוסים בקושי הבינו את "ד"ר אדלר. נפלתי לו כמו מן השמים. הוא היה מומחה במקצועו מדרגה ראשונה. אבל "ייקה" אופייני. למרות הצרות שירדו על ראשו, לא הצליח בשום פנים להתאקלם.

עם כניסתי לעבודה התאושש. חלקנו בינינו את התפקידים וחלק גדול מהמטרפאים נפל בטיפולי. בלי כל סימני התרברבות אוכל לקבוע שלא יפגרתו אחריו ככושר הטפול. היו לנו רק שתי תרופות: שמן דגים, במקרה של קביעות מחלה על רקע של חוסר ויטמין א', וגלולות, במקרה של קדחת. צפדינה לא היה במה לרפא. ממוסקבה שלחו,

באחד הימים, כשהתחממו ליד התנור הבוער, בישר לנו ראש המחנה שמארגנים משלחת אל תוך יערות העד כיון לבחון את הקרקע שם מתאימה לסלילת מסילת ברזל. צורפתם לרשימת היוצאים, הכריזו. "תקבלו מגלשים".

רוב חברי, שאהם הגעתי למחנה, שבקי חיים לכל חי ואני עדיין לא הבינתי כנראה את טיב המשלחת. כששמעתי את המלה "מגלשים" נתמלאתי חדווה. אהבתי את הספורט הזה. בהיותי בבית ביליתי את חופשתי החורף שלי בהרי הקרפטים. המחשבה, ששוב אנצל מגלשים, קסמה לי ולא הסתרתי את שמחתי ממאסלובסקי.

אולם הוא קמט את מצחו וזרק בי מבט זועף. "אינני זוכר שמישהו הצליח לחזור ממשלחת כזאת. עוד תספיק לבות".

אחר כך הסביר לי בפרוטרוט מה טעמי של מסע בן חודש ימים, ללא קורת-גג, ללא תבשיל חם, שינה ביערות תחת כיפת השמיים בתנאי הקוטב ועוד.

התלהבותי הצטננה כילי. הגיע המדריך, שאימן את ה"טירונים" — ואני בתוכם — בסקי. עז היה החשק להחליק מראש הגבעה על פני חלקת השלג, אולם מאסלובסקי לא פסק מלהזהירני: "אל תוריד את הצבעי", כלומר שלא אגלה כי אני מיטיב להחליק. המדריך חירף וקילל ואנו לא התקדמנו. ביום אחד פקעה סבלנותו והוא הודיע כי למחרת אנו יוצאים לדרך. "מי שלא יוכל לגלוש, ייקשר לצמד אילי הצפון והוא כבר יעוף", אמר.

כשחזרנו בערב לאוהל, הראה מאסלובסקי עירנות גדולה מהרגיל. מן הטבחים קיבל שתי קופסות גפרורים, מחוליית חוטבים סחב גרזן. בלילה חתב לידי שתי כיכרות לחם וציווה עלי לשמור עליהן ולהיות מוכן, בבוקר, לכל הוראה מצדו. לפנות שחר הוציאו את אנשי המשלחת החוצה. נעלנו את המגלשים וכל אחד קבל קופסית שימורים וחצי כיכר לחם. אולם עוד לפני שניתנה הפקודה לזוז גלש מאסלובסקי מהגבעה וצעק אלי שאלך בעקבותיו.

מעשהו של חברי הדהים אותי, אבל כבר למדתי לשמוע בקולו ולא להאביל שאלות. גלשתי אחריו כשחברי המשלחת מביטים בתמהון ב"טירון" שאך אתמול לא ידע כיצד עומדים על מגלשים, הגולש עתה במהירות הבזק לעבר היער הקרוב. החלקנו שעות מספר. איש לא רדף אחרינו. כנראה שמחו עליהם ממאסלובסקי וגם ממני, שני אנשים שהיו עליהם למעמסה.

מאסלובסקי כרת עצים והבעיר מדורה. הריקונו קופסת שימורים ובפח הרתתנו תה משלג. קבענו כי בעוד שאחד מאתנו ישן ישמור חברו על האש.

למחרת הכין מאסלובסקי כתריסר מכלודות מחוטים דקים. עברה יממה ובמכלודות ניצודו כלשר חוגלות. אני לעולם לא הייתי מבחין בעופות הלבנים על רקע השלג. היה לנו מזון במידה מספקת. חסנו, אמנם, על הלחם, אבל בשר היה בשפע.

עברו ימים מספר ואלינו הצטרף עריק מאיזה מחנה קרוב. במרוצת הזמן גדל המחנה שלנו לעשרה.

אינני יודע כמה זמן היו נמשכים ככה חיינו, אלמלא עלה על דעתו של אחד מהם לגנוב אלי צפוני מקולחזו אסקימוסי קרוב. בלילה אחד שמענו נגיחות כלבים, משמר מזויין הקיף אותנו ותחת איום רובים שלופים הוחזרנו למחנה. המצב לא נראה מהויר. תוך שעה קלה הגוש לנו כתב האשמה: נסיון לברוח, גניבה, חבלה, ועוד סעיפים רבים, שהפחידו אפילו את מאסלובסקי.

כל אותו לילה לא עצמתי את עיני. לפני עלות השחר, כשכולם עוד ישנו שנת ישרים, הוציא אותי מאסלובסקי החוצה. בזחילה הגענו לגדר התיל, שעסקה את המחנה. הזקיף נמנם בסנינו. עברנו את חוטי התיל בזחילה, בכיוון ליער הסמוך. כעבור זמן מה נעצרנו, ואו הודיע לי מאסלובסקי שעלינו להיפרד.

"כל אחד ילך בדרך אחרת", הסביר לי. "אם נלך ביחד, נעזר חשד. לא ירדפו אחרינו. למולנו שאיננו פוליוטיים. אחרת כבר היו בעקבותינו; אחרי לאפוליוטיים הם אינם טורחים במיוחד. העיקר הוא שלא ליפול בחזרה בידי אנשי המחנה שלנו. אני אלך ימינה ואתה תסוב שמאלה. הנהר פן תפול מיד בידי אנשי משמר. רחק מן המחנה הזה ככל האפשר. כשתפול לידי משמר אחר, אל תגלה את זהותך. העמד פני שוטח. אל תגיד מאיזה מחנה אתה ומנין באת.

מנתח. במחנה שנמצאה בו נודע על רופא הנשים והביאו אותה אלי במצב גרסיטה. אולם המנהלת שלי שמחה שנמצאה עילה להוציא סמים משכרים והאיצה בי למהר ולבצע את הניתוח.

"במה? צעקתי, "יש לך מכשירים?" "תקח סכין מן המטבח", היא השיבה בשלווה. את הויכוח הפסיק באמצעו אוסקר סלומנובויץ שקבע כי החולה כבר מתה.

המקרה זעזע אותי. העדפתי את העבודה ביער על הישיבה במרפאה עם המנהלת. הודעתי לה בבלים קצרות: אני מתפטר מעבודתי. היא פרצה בצחוק. "אתה חושב שהנך בחורשה?" שאלה. "שאתה מתפטר וכך נגמר הענין? אתה תרקב אצלי. אורוק אותך מתי שאמצא לנכון. שבררת יפה בגלל אתה שהסתלקה. לא ראתי מתים מעודך? ראו איזה איסטנוס".

אולם חששתי פן ביום מן הימים יביאו חולה אמיתית ואז תתגלה זהותי. החלטתי להסתלבט משם ויהי מה. אולם כל מאמצי עלו בתוהו. היא עמדה על דעתה ולא רצתה לשחרר אותי. היא איימה, שתודיע לממונים עליה על תעלולי הקודמים עם מאסלובסקי. פניתי ל"ד"ר אדלר. הסברתי לו את המצב. הודייתי, שאין לי שייכות לרפואה.

עשיתי מה שעשיתי כדי להציל את חיי. אבל, אחרי המקרה האחרון איני רוצה יותר ביה. "ד"ר אדלר התחלתי לשמוע כי אני רוצה להיפרד ממנו. הוא שידל אותי להישאר אתו; הושטתי לו בתקופת העבודה המשותפת עזרה לא קטנה. בעיקר פחד שישאר שוב לבדו ללא אפשרות להחליף מלה עם מישהו אבל הוא הבין לרוח, ורק הוא היה יכול לעזור לי.

לאחר יומיים קבלתי חום גבוה, ולפי המלצת הרופא הוחלט להעביר אותי ללא דיחוי לבית החולים ב"אביו". היישוב המרכזי באותה סביבה. המנהלת רצתה לעכב את יציאתי, אולם לפי החוק במחנות, תעודתו של רופא היא חוק בל יעבור.

למחרת השכיבו אותי על מכונית משא, ביחד עם ארבעה חולים אחרים, ועל הקרח של הנהר פישטורה הועברתי לנקודה דרומית יותר.